

**Purpose.** The purpose of this study is to determine students' perceptions of selected methods used for teaching Business English course in economic university and identify the teaching methods that lead to quality teaching and learning.

**Methods.** Mixed methodology was applied for the study. A total of 250 undergraduates in Ternopil National Economic University, Ukraine completed a questionnaire about the teaching methods used by their instructors in Business English classes representing their perceptions of the most effective ones. 12 instructors of Business English were interviewed during the second stage of the study providing wider responses in regard to what methods they use in the classroom and why they consider the selected methods to be effective in terms of quality teaching.

**Results.** The findings revealed that the interactive methods and problem based learning were identified by students as preferable; however, traditional teacher-centered methods were determined as the most often used. Aligning the teaching strategies with preferences of the students improves learning; however, it is important to consider the educational environment in Ukraine and to align the teaching strategies with both students' perceptions (based on their preferences and learning styles) and educational environment (including instructors' workload, student/teacher ratio, number of contact hours per week, etc).

**Originality.** Most research studies investigating the application of innovative interactive teaching methods focus on the advantages of their use. Students' evaluation of teaching methods and strategies is a valuable feedback on what they perceive to be more effective for them. Besides, instructors' choice of teaching methods can be directed by several arguments including the conditions that universities provide in Ukraine today. Therefore, the significance of the study and the implications of the potential results are based on effective solving the dilemmas that many instructors face today when integrating innovative teaching methods into the classroom experience.

**Conclusion.** Aligning the teaching strategies with preferences of the students is important. However, in unfavorable environment that does not support the learning process due to several circumstances, it is necessary to investigate what teaching strategies are applied and why the instructors consider the selected teaching methods to be effective under the particular conditions. Then it is critical to find out the ways to implement innovative teaching methods that fit students' preferences.

**Key words:** traditional teaching methods, interactive teaching methods, group discussion, case-study, problem based learning, brainstorming; business English; economic university.

Одержано редакцією 14.09.2016  
Прийнято до публікації 19.09.2016

УДК 373.2:372.46

**БАТЬО Марія Зіновіївна,**  
старший лаборант кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, здобувач кафедри дошкільної та початкової освіти Луганського Національного університету ім. Тараса Шевченка, Україна

### **ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ»: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

**Анотація.** Здійснено аналіз наукових підходів до визначення сутності поняття «художньо-мовленнева діяльність дитини дошкільного віку» на основі аналізу таких понять, як «діяльність», «художня діяльність», «художньо-мовленнева діяльність». З'ясовано його структурні компоненти: художнє сприйняття, відтворення, словесна творчість. Наголошено на важливості налагодження тісних взаємозв'язків між ними у формуванні навичок художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

*Ключові слова:* художньо-мовленнєва діяльність; діяльнісний підхід; пізнавальна діяльність; мовленнєва діяльність; комунікативна діяльність; художнє сприйняття; словесна творчість; дошкільники.

**Постановка проблеми.** Актуальність своєчасного мовленнєвого розвитку в дошкільному дитинстві зумовлена необхідністю якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, що проявляються в різних видах діяльності, які пов'язані з комунікацією. Художньо-мовленнєва діяльність серед них відіграє ключову роль, оскільки передбачає формування в дошкільників здатності естетично сприймати явища дійсності – як безпосередньо в довіллі, у житті, так і через твори мистецтва. Вона забезпечує різнобічний і гармонійний розвиток дітей, безпосередньо впливає на становлення їхньої життєвої компетентності, удосконалення мовленнєвого розвитку.

У сучасній педагогіці існує багато термінів для позначення художньої діяльності дітей – «естетична», «художньо-естетична», «творчо-естетична» діяльність. Спільним для всіх них є розуміння їх сутності через призму творчого й естетичного наповнення, що є надзвичайно важливим для розуміння природи художньо-мовленнєвої діяльності дітей.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Різні аспекти художньо-мовленнєвої діяльності аналізують такі дослідники, як Л. Артемова, О. Білан, А. Богущ, Н. Водолага, Н. Гавриш, Н. Кирста, О. Лещенко, Є. Лукіна, О. Монке та ін. Ученими з'ясовано різні аспекти розвитку мовлення дітей засобами художнього слова та образотворчого мистецтва, а саме: навчання дітей розповіді за ілюстраціями (О. Білан); розвиток художнього творчого мовлення (Н. Гавриш); розвиток зв'язного мовлення в театральній-ігровій діяльності (Н. Водолага); збагачення словника дітей лексикою поетичних творів Марійки Підгірянки (Н. Кирста); розвиток мовлення засобами образотворчої діяльності (С. Ласунова, Т. Постоян); розвиток мовлення засобами українського фольклору (Л. Березовська, Н. Луцан, Ю. Руденко, О. Трифонова, Л. Фесенко).

Таке різнобічне дослідження художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників сучасними науковцями спонукає нас до систематизації визначень цього поняття, виокремлення певних підходів до розуміння його сутності та на їх основі – обґрунтування власної дефініції цього терміна.

**Метою** статті є визначення сутності поняття «художньо-мовленнєва діяльність дитини дошкільного віку» та з'ясування його структурної характеристики.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** Для з'ясування сутності поняття «художньо-мовленнєва діяльність» ми керуємося такою логікою аналізу понять: діяльність (родове поняття), художня діяльність (видове поняття), художньо-мовленнєва діяльність (досліджуване поняття).

Поняття діяльності є об'єктом вивчення філософії, психології, соціології та педагогіки. Особливий вклад у формування діяльнісного підходу й наукове обґрунтування структури і змісту діяльності належить Л. Виготському, П. Гальперіну, В. Давидову, О. Леонт'єву, С. Рубінштейну. Уперше діяльність як принцип розглядає С. Рубінштейн (принцип творчої самодіяльності) у 1922 році. За цим принципом, людина та її психіка формується, розвивається й виявляється в її діяльності. На думку С. Рубінштейна [8], діяльність характеризується певними особливостями: 1) наявність людини як суб'єкта діяльності; 2) діяльність як взаємодія суб'єкта з об'єктом має бути обов'язково предметною, змістовою, опосередкованою; творчою; самостійною. Перелічені ознаки діяльності є важливими для подальшої характеристики художньо-мовленнєвої діяльності дошкільника.

О. Леонт'євим [7] також виокремлено специфічні особливості діяльності: а) предметність; б) соціальна і загальноісторична природа; в) опосередкований характер; г) цілеспрямованість; г) неадиктивний характер; д) неадаптивна природа;

е) продуктивність; є) особистісність. Застосування діяльнісного підходу вможлиблює виокремлення таких ознак художньо-мовленнєвої діяльності, як суб'єктність, креативність, самостійність, предметна опосередкованість, продуктивність.

У системі різних видів діяльності за функціональними ознаками домінують пізнавальна, мовленнєва і комунікативна, що супроводжують усі інші її види. Власне вони відіграють функцію макродіяльності, під час якої дитина дошкільного віку поєднує різноманітні засоби створення художнього образу шляхом використання кольору, форми, звуку, ритму, композиції, слова (О. Амацьєва, Л. Артемова, Е. Белкіна, А. Виноградова, Н. Георгян, Г. Григоренко, В. Захарченко, Н. Кириченко, С. Козлова, Л. Компанцева, Ю. Косенко, Н. Кудикіна, О. Макарова, Т. Маркова, О. Савушкіна, Р. Чумичова та ін.).

Згідно з класифікацією А. Богуш і Н. Луцан [3], виділяють такі види діяльності дітей дошкільного віку: ігрова (театрально-ігрова, ігрова, навчально-ігрова, креативно-ігрова, мовленнєво-ігрова), художня (художньо-мовленнєва, театрально), музична (музична, музично-ігрова), пізнавальна (навчальна, мовленнєво-комунікативна, мовленнєва, навчально-мовленнєва), продуктивна (трудова, побутова, образотворча, конструктивна).

Як ми вже зазначали, гра і спілкування є видами макродіяльності дошкільника, що інтегрує інші види його активності. Натомість Н. Ветлугіна [9, с. 28] виокремлює ще одне джерело розвитку художньої творчості дитини, а саме: самостійне сенсорне засвоєння якостей звуків, форм, які вона готова без кінця комбінувати і змінювати. Від цих дій дошкільники отримують велике задоволення, учаться відчувати красу і гармонію довкілля, усвідомлюють свої виразно-образотворчі можливості. Відтак генетична основа художньої творчості є синтетичною: у ній поєднуються ігрове і художнє починання залежно від суб'єктивних і об'єктивних обставин. Саме тому художньо-мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку ми розглядатимемо в контексті художньої діяльності, яка може супроводжуватися ігровою діяльністю і спілкуванням.

Художня (естетична) діяльність – це специфічний вид практично-духовної (твори мистецтва, фольклор, дизайн, література) і духовної (естетичне споглядання, естетичне сприймання, естетичне міркування) діяльності. Усім переліченим різновидам притаманне естетичне, художнє починання, що надає заняттям дітей творчого характеру, підкоряє їх «законам краси», приносить високу духовну насолоду. Через свою креативну діяльність дошкільник узаємодіє з зовнішнім світом, налагоджує естетичні відносини з навколишньою дійсністю, змінює при цьому самого себе.

Однією з головних ознак художньої діяльності є образність. А. Запорожець [6] у своїх працях підкреслює образний характер дитячого мислення як підґрунтя в основі творчої діяльності художників, письменників, конструкторів тощо. Іншою, не менш важливою ознакою художньої діяльності, постає уява. За теорією Л. Виготського, уява започатковується у грі, а потім продовжує розвиватися в інших видах дитячої діяльності: конструктивній, образотворчій, музичній і літературно-художній. Власне тому проблема художньої діяльності дошкільників розглядається вченими через призму творчості. З огляду на це творчий підхід стає методологічною базою дослідження художньо-мовленнєвої діяльності дітей. З'ясовуючи важливість критерію новизни стосовно дитячої творчості, науковці зазначають, що вона виявляється не у створенні об'єктивно нового кінцевого продукту, а в самостійному налагодженні дитиною системи власних відносин зі світом, у перетворенні навколишнього середовища і себе в ньому [5, с. 84]. Тобто в педагогічному плані головне у творчості – усвідомлення дитиною себе як відкритого, активного, діяльного (у широкому значенні) починання, що само реалізується у процесі діяльності шляхом удосконалення власних окремих здібностей, знань і вмінь.

Макродіяльністю дітей дошкільного віку, окрім художньої, постає й мовленнєва як форма спілкування, що опосередкована мовленням, складається з мовленнєвих дій і мовленнєвих операцій; передбачає фази орієнтування в ситуації спілкування,

планування (внутрішнє програмування), реалізації і контролю мовлення. Мовлення охоплює процеси породження й сприймання повідомлень із метою подальшого спілкування, регулювання й контролю власної діяльності, власного мовлення [10].

Важливою ознакою мовленнєвої діяльності є емоційність, що виявляється в уживанні емоційно забарвленої лексики, слів, що виражають почуття, емоційні відтінки в оцінюванні явищ, осіб, подій, а також у використанні багатой палітри художніх засобів (синонімів, порівнянь, епітетів, метафор, прикметників-означень, слів у переносному значенні) (О. Амацьєва, А. Богуш, Л. Кулибчук, О. Савушкіна, О. Ушакова та ін.). Не менш важливою рисою мовлення вчені вважають образність (котра є також ознакою художньої діяльності), що в окремих дослідженнях розглядається як синонім виразів «мовне багатство», «барвистість мови», «яскравість висловлення», як одна з якостей художнього мовлення (Б. Головін, М. Ільш, В. Костомаров, М. Пентилюк та ін.).

Визначаючи зміст поняття «художньо-мовленнєва діяльність дошкільників», підведемо певні підсумки попереднього теоретичного аналізу. Означений вид діяльності належить до художнього виду діяльності, що завжди реалізується в контексті творчої роботи, супроводжується грою й спілкуванням як видами макродіяльності дітей старшого дошкільного віку.

Для вітчизняної лінгводидактики традиційним є звуження змісту художньо-мовленнєвої діяльності до винятково літературного мистецтва. З однієї сторони, це доцільно, оскільки останнє охоплює сприймання, елементарний естетичний аналіз, відтворення і власну творчість під впливом *художнього слова*. Так, у дослідженні Х. Барни [1] художньо-мовленнєвий вид діяльності передбачає цілеспрямоване ознайомлення з широкою палітрою літературної творчості, надає дитині найяскравіші зразки художньої словесності. Аналогічний підхід пропонують Л. Панкратова й А. Щибицька, які застосовують термін «художньо-мовленнєва діяльність», але не обґрунтовують його, обмежуються лише переліком таких видів діяльності, як переказування казок і розповідей, виразне читання віршів і байок, розвиток образного виразного мовлення (і на цій основі – початкових форм словесної творчості).

З іншої сторони, сучасні освітні тенденції до використання синтезу мистецтв передбачають поширення меж художньо-мовленнєвої діяльності завдяки об'єднанню різних видів художньої творчості навколо мовленнєвої діяльності [2, с. 48]. Отже, притаманне вітчизняній освіті інтегративне застосування різних видів художньої діяльності під час виховання дошкільників спонукає до перегляду змісту поняття «художньо-мовленнєва діяльність», що має трактуватися ширше, ніж суто літературне мистецтво, але за його пріоритетної ролі. Одним словом, це художня діяльність, що опосередковується мовленням.

У дослідженні А. Богуш, Н. Гавриш і Т. Котик [2, с. 45] «художньо-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку» визначається як специфічний вид діяльності, що пов'язаний зі сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту художніх творів у різних видах ігор і театралізованих дійств; це продуктивно-естетична діяльність (музична, образотворча, конструктивна), що супроводжується образним мовленням і впродовж якої використовуються різні жанри художнього слова. Згадані науковці пропонують чотирикомпонентну структуру художньо-мовленнєвої діяльності: 1) сприймання на слух і розуміння дітьми змісту художніх творів; 2) відтворення змісту і виконавча діяльність (декламування); 3) театралізована діяльність (інсценування, театральні вистави); 4) творчо-імпровізована діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість).

Дослідниками визначено такі види художньо-мовленнєвої діяльності: образотворчо-мовленнєва (вид художньо-мовленнєвої діяльності, у якій мовленнєві дії підпорядковуються меті та змісту образотворчої діяльності дитини для її духовного збагачення і морального спрямування); музично-мовленнєва (один із видів художньо-мовленнєвої діяльності, що пов'язаний із вербалізацією музичних образів у різних

типах висловлювання, які сприймає чи відтворює дитина в різноманітних способах музично-ритмічної активності); літературно-мовленнєва (сприймання, елементарний аналіз літературних творів і словесна творчість під впливом художніх вражень) [5].

Як бачимо, художнє сприйняття, словесна творчість – це головні компоненти художньо-мовленнєвої діяльності, у якій виконання й відтворення сприйнятих літературних творів супроводжується образним, виразним мовленням [2, с. 6]. Звісно, що всі складники художньо-мовленнєвої діяльності перебувають у тісному взаємозв'язку. Сприймання є основою виконавської діяльності й творчості, у яких дитина втілює здобуті у процесі сприймання художні уявлення, образи, виражає почуття і враження. Простежується закономірний зв'язок: чим тонше дитина сприймає, усвідомлює й переживає художні образи, тим повніше й яскравіше відображає їх під час виконання художнього твору чи складання власної розповіді, малювання картини (за умови достатнього рівня володіння технічними навичками і вміннями будувати художній образ). І навпаки: тільки через власну творчу активність у будь-якому виді художньої діяльності дитина набуває навичок художньо-естетичного сприймання твору в єдності його змісту і художньої форми [2, с. 46].

Представимо структурні компоненти і види художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку за допомогою схеми (рис. 1):



Рис. 1. Структурна характеристика художньо-мовленнєвої діяльності

За твердженням Н. Гавриш, у кожному з видів художньо-мовленнєвої діяльності (образотворчо-мовленнєвому, театральнo-мовленнєвому, музично-мовленнєвому, літературно-мовленнєвому) мовленнєва творчість реалізується у відповідних різноманітних формах, завдяки чому відбувається їх взаємодія і взаємозбагачення. Мовлення є стрижнем макродіяльностей, що виникають під впливом художнього слова. Комбінації взаємозв'язку мовленнєвої діяльності з іншими видами художньої творчості можуть бути різноманітними, скажімо, словесна творчість та образотворча діяльність (діти малюють і складають розповіді до власних картин).

**Висновки та перспективи подальших розвідок.** Отже, «художньо-мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку» тлумачимо як художній вид діяльності, котрий завжди набуває творчого характеру впродовж реалізації та супроводжується грою і спілкуванням як видами макродіяльності дітей старшого дошкільного віку. Головними її компонентами вважаються художнє сприйняття і словесна творчість, у якій виконання і відтворення сприйнятих літературних творів невіддільне від образного, виразного мовлення. Виходячи з цього, навички художньо-мовленнєвої діяльності дітей слід формувати з урахуванням двох чинників: організації сприймання, виконання, творчості й налагодження тісних взаємозв'язків між цими основними компонентами художньо-мовленнєвої діяльності.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні методологічних підходів до формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

#### Список використаної літератури

1. Барна Х. В. Виховання ціннісного ставлення до книги у дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Христина Василівна Барна. – Луганськ, 2014. – 222 с.
2. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник [для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти] / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.
3. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навчально-методичний посібник / А. М. Богуш, Н. І. Луцан. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. – 720 с.
4. Гавриш Н. Методика стимулювання мовленнєвої активності дошкільнят у процесі ознайомлення з художнім словом / Н. Гавриш // Рідні джерела. – 2002. – № 3. – С. 28–32.
4. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці : монографія / Н. В. Гавриш. – Донецьк : Лебідь, 2001. – 218 с.
5. Запорожец А. В. Психология восприятия ребенком-дошкольником литературного произведения / А. В. Запорожец // Труды Всероссийской научной конференции по дошкольному воспитанию. – Москва, 1949. – С. 235–246.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд. – Москва : Политиздат, 1977. – 304 с.
7. Рубинштейн С. Основы общей психологии : в 2-х т. / С. Рубинштейн. – Москва : Педагогика, 1989. – Т. 2. – 328 с.
8. Художественное творчество и ребенок / ред. Н. А. Ветлугина. – Москва : Педагогика, 1972.
9. Чемортан С. М. Формирование художественно-речевой деятельности старших дошкольников / С. М. Чемортан. – Кишинев, 1986. – 110 с.

#### References

5. Barna, Kh. V. (2014). *The parenting a good attitude to book in preschool children: dissertation*. Luhansk (in Ukr.)
6. Bohush, A. (2006). *Methodology of art-speech activity of children in pre-school: Textbook for university students for faculties of preschool education*. Kyiv: Publishing house «Word» (in Ukr.)
2. Bohush, A. (2005). *Speech-game activity of preschool children: speech games, situations, exercises: Textbook*. Kyiv: Publishing house «Word» (in Ukr.)
4. Ghavrysh, N. (2002). *Methods to stimulate speech activity of preschoolers in the process of exploring artistic expression. Ridni dzhherela (Mother sources)*, 3, 28–32 (in Ukr.)
7. Ghavrysh, N. V. (2001). *Development of speech creativity at preschool age: monograph*. Donetsk: Swan (in Ukr.)